

Artykuł pochodzi z archiwalnych zasobów firmy EKO-KONSULT sp. z o.o. 80-557 Gdańsk,
ul. Narwicka 6.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Korzystanie za zgodą firmy EKO-KONSULT biuro@ekokonsult.pl

Kwartalnik „Problemy Ocen Środowiskowych” wydawany cyklicznie w latach 1998 – 2012, przez EKO-KONSULT był jedynym wydawnictwem w Polsce, poświęconym wyłącznie ocenom środowiskowym planowanych inwestycji oraz strategicznym ocenom oddziaływania na środowisko. Dla praktyków OOS, ale również dla osób początkujących może nadal stanowić wartościowe źródło wiedzy np. w zakresie prezentowanych case study i przeglądu stosowanych metodyk - w tym kontekście znaczna część artykułów zachowuje sporo aktualności.

Alina Matuszak-Flejszman

System zarządzania środowiskowego – aktualna sytuacja w Polsce

Korzyści związane z wdrożeniem i funkcjonowaniem systemu zapewnienia jakości, jak również troska o środowisko przyczyniły się do podjęcia przez polskie przedsiębiorstwa decyzji o wprowadzaniu systemu zarządzania środowiskowego. W Polsce 68 przedsiębiorstw posiada już wdrożony i certyfikowany system zarządzania środowiskowego na zgodność z normą ISO 14001, a kilkadziesiąt podjęło decyzję i wdraża system zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001. Wszystkie te przedsiębiorstwa posiadały już wcześniej wdrożony system zapewnienia jakości, dlatego jak twierdzą ankietowani, było im łatwiej podjąć decyzję o wdrażaniu i wdrażać SZŚ.

Przyczyny podjęcia decyzji

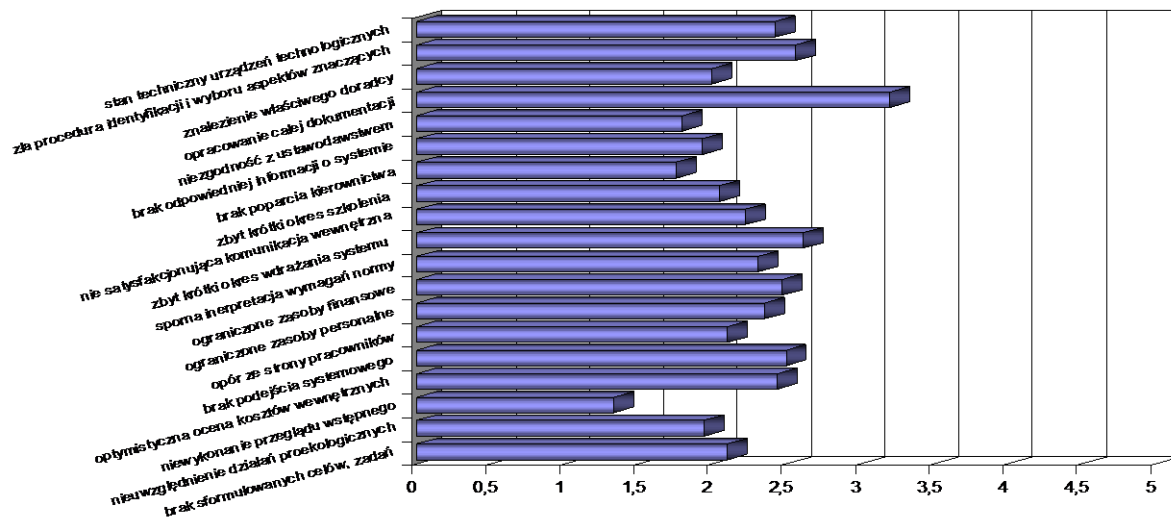
Wdrożony system zarządzania środowiskowego zgodny z wymaganiami normy ISO 14001 przynosi przedsiębiorstwu wiele korzyści. 95% badanych przedsiębiorstw poprawiło wizerunek firmy oraz wiarygodność w oczach administracji państwowej. Ponadto wszystkie badane przedsiębiorstwa stwierdziły, że dzięki wdrożonemu systemowi zarządzania środowiskowego wzrosła świadomość proekologiczna pracowników.

Najważniejszym motywem podjęcia decyzji o wdrożeniu SZŚ według normy ISO 14001 była obrona przez przedsiębiorstwo strategii rozwoju i chęć ciągłego doskonalenia. Dla 90% badanych przedsiębiorstw wdrożenie SZŚ i uzyskanie certyfikatu na zgodność z normą ISO 14001 stanowiło część strategii przedsiębiorstwa. 80% badanych kierowało się troską o środowisko, natomiast 63,3% badanych łączyło chęć wdrażania SZŚ i uzyskania certyfikatu zgodności z wymaganiami normy ISO 14001 z posiadaniem już wcześniej wdrożonym i certyfikowanym systemem zapewnienia jakości na zgodność z normą ISO 9001(2). Ponadto ważnym motywem podjęcia decyzji o wdrożeniu SZŚ było dotrzymanie kroku konkurencji. Tak twierdzi 60% badanych. Dla 43,3% ankietowanych motywem podjęcia decyzji o wdrażaniu systemu zarządzania środowiskowego jest chęć ciągłego doskonalenia. Oczekiwania lub wymagania klientów oraz zwiększenie możliwości eksportu były przyczyną podjęcia decyzji o wdrażaniu SZŚ dla 30% badanych przedsiębiorstw.

Trudności związane z wdrażaniem SZŚ

Wdrażanie systemów zarządzania pociąga za sobą wiele trudności i problemów, nie tylko ekonomicznych, ale również pozaekonomicznych. Najwięcej problemów we wdrażaniu SZŚ według normy ISO 14001 sprawiło przedsiębiorstwom opracowanie całej dokumentacji. W skali od 1 (najmniej trudne) do 5 (najtrudniejsze) badane przedsiębiorstwa oceniły

opracowanie całej dokumentacji w stopniu 3,2. Opracowanie dobrej dokumentacji, która jest podstawą funkcjonowania systemu, jest sprawą niezmiernie trudną i wymaga bardzo dużo pracy i profesjonalnego podejścia do tego problemu. Zbyt krótki okres zaplanowany na wprowadzanie systemu uważany jest za kolejny ważny problem mający negatywny wpływ na wdrażanie SZŚ. Zdaniem ankietowanych źle lub niedokładnie opracowana procedura identyfikacji i oceny aspektów środowiskowych należy do dużych trudności. Dobrze funkcjonująca procedura identyfikacji i oceny aspektów środowiskowych jest filarem całego systemu, dlatego powinna być opracowana w sposób przemyślany i mieć odniesienie do wszystkich wskazówek jakie stawia norma. Ograniczone zasoby finansowe oraz zbyt optymistyczna ocena czasu i kosztów wewnętrznych związanych z wdrażaniem SZŚ kształtowały się na poziomie trudności 2,47 oraz 2,44. Ponadto opór ze strony pracowników był wymieniony przez wiele przedsiębiorstw jako element utrudniający wdrażanie SZŚ. Tak wysoki udział przedsiębiorstw uznających za jedną z największych barier opór ze strony pracowników świadczy o konieczności zmiany ich mentalności, a także o konieczności uświadamiania pracownikom znaczenia problemów środowiskowych i rangi systemu zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie. Należy jednak wspomnieć, że wdrażanie SZŚ przyczyniło się do wzrostu świadomości proekologicznej pracowników (tak twierdzi 63,2% ankietowanych i uważa to za dużą korzyść wewnętrzną). Trudności związane ze wdrażaniem SZŚ według normy ISO 14001 przedstawia rysunek 1.

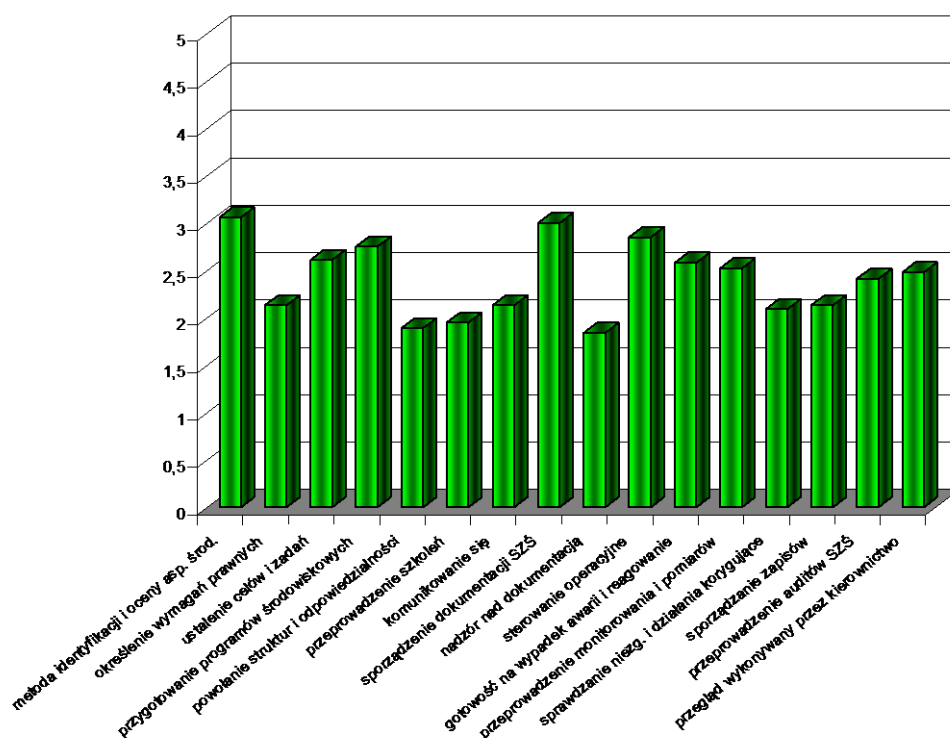

Rysunek 1. Największe trudności związane z wdrażaniem SZŚ według ISO 14001 w polskich przedsiębiorstwach

Wdrażanie SZŚ według normy ISO 14001 jest przedsięwzięciem bardzo trudnym i wymaga zrozumienia normy. Zapytano ankietowanych z jakimi elementami normy ISO 14001 mieli najczęściej kłopotów. Z badań wynika, że najczęściej trudności przy wdrażaniu systemu sprawiło polskim przedsiębiorstwom określenie metody identyfikacji i oceny aspektów środowiskowych (3,06 pkt.). Ponadto za najtrudniejsze elementy systemu zarządzania środowiskowego badane przedsiębiorstwa uznały:

- sporządzenie dokumentacji SZŚ,
- sterowanie operacyjne,
- przygotowanie na wypadek awarii,
- przygotowanie programów środowiskowych,
- przeprowadzanie monitorowania i pomiarów,
- sformułowanie celów i zadań.

Ocenę trudności we wdrażaniu poszczególnych punktów normy w skali od 1 do 5 (1 - najmniej trudny element normy, 5 - najtrudniejszy element normy) przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2. Elementy normy najtrudniejsze do wdrożenia

Korzyści z wdrażania SZŚ

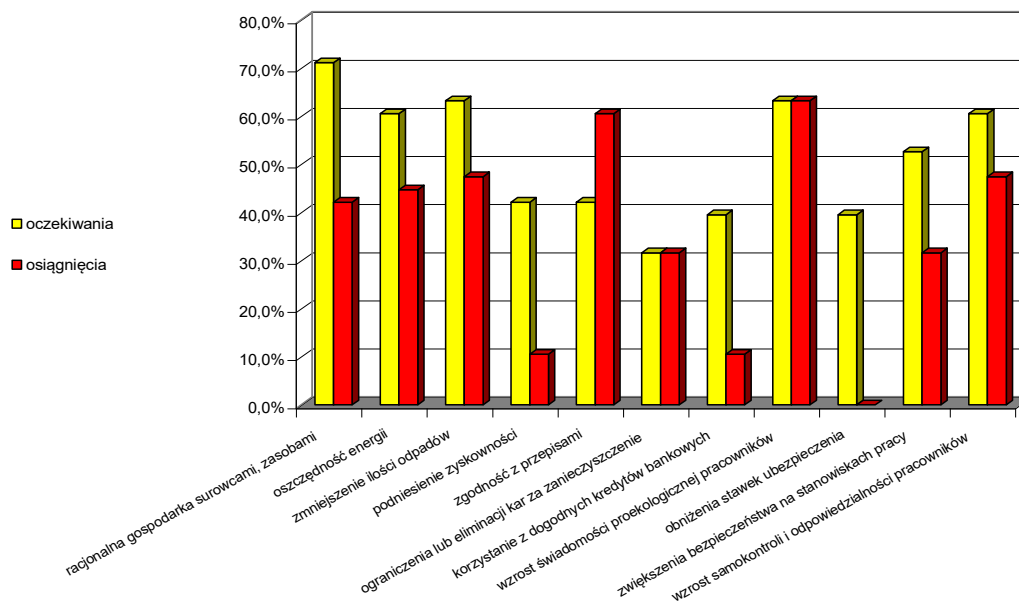
Z istniejącym systemem zarządzania środowiskowego wiąże się wiele korzyści. Z reguły przedsiębiorstwa dostrzegają korzyści wewnętrzne i zewnętrzne. Korzyści wewnętrzne bezpośrednio związane z funkcjonującym systemem zarządzania środowiskowego, natomiast korzyści zewnętrzne wpływają na otoczenie przedsiębiorstwa.

KORZYŚCI WEWNĘTRZNE

Do korzyści wewnętrznych należy zaliczyć m.in.:

- redukcję kosztów wskutek:
 - racjonalnej gospodarki surowcami i zasobami,
 - oszczędności energii, materiałów,
 - zmniejszenia ilości odpadów,
 - zmniejszenia wytworzonych zanieczyszczeń,
- podniesienie zyskowności,
- zgodność z przepisami,
- eliminację kar za zanieczyszczenie, ponieważ przedsiębiorstwo posiadające SZŚ musi być zgodne z wymaganiami prawnymi dotyczącymi ochrony środowiska,
- zmniejszenie opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, które są związane ze zmniejszeniem emisji do atmosfery,
- możliwość korzystania z dogodnych kredytów bankowych,
- wzrost świadomości ekologicznej pracowników,
- niższe stawki ubezpieczenia (obecnie w Polsce nie odnotowano przypadku zmniejszenia stawek ubezpieczeniowych, ponieważ jest to zbyt krótki okres, w jakim przedsiębiorstwa posiadają wdrożony i certyfikowany SZŚ, ale w przyszłości planuje się negocjacje z firmami ubezpieczeniowymi),
- zwiększenie bezpieczeństwa na stanowiskach pracy,
- łatwiejsze wykrywanie i usuwanie wszelkich niezgodności,
- uporządkowanie zarządzania w dziedzinie ochrony środowiska,
- wzrost samokontroli i odpowiedzialności.

Wśród najważniejszych dla badanych przedsiębiorstw korzyści wewnętrznych należy wymienić: wzrost świadomości proekologicznej pracowników (tak uważa 63,2% badanych przedsiębiorstw), zgodność z przepisami (60,5%). Wzrost samokontroli i odpowiedzialności pracowników oraz zmniejszenie ilości odpadów kształtują się na poziomie 47,4%. Najmniejszą korzyścią dla badanych przedsiębiorstw jest zmniejszenie stawek ubezpieczeniowych. Należy jednak stwierdzić, że liczne przedsiębiorstwa posiadają certyfikat SZŚ dopiero od kilku miesięcy i jeszcze nie negocjowały możliwości zmniejszenia stawek ubezpieczeniowych. Niemniej jednak 39,5% ankietowanych oczekuje obniżenia wysokości stawek ubezpieczeniowych. Korzyści wewnętrzne wynikające z wdrożenia SZŚ według ISO 14001 przedstawia rysunek 3.

Rysunek 3. Korzyści wewnętrzne wynikające z wdrożenia SZŚ według ISO 14001 w polskich przedsiębiorstwach

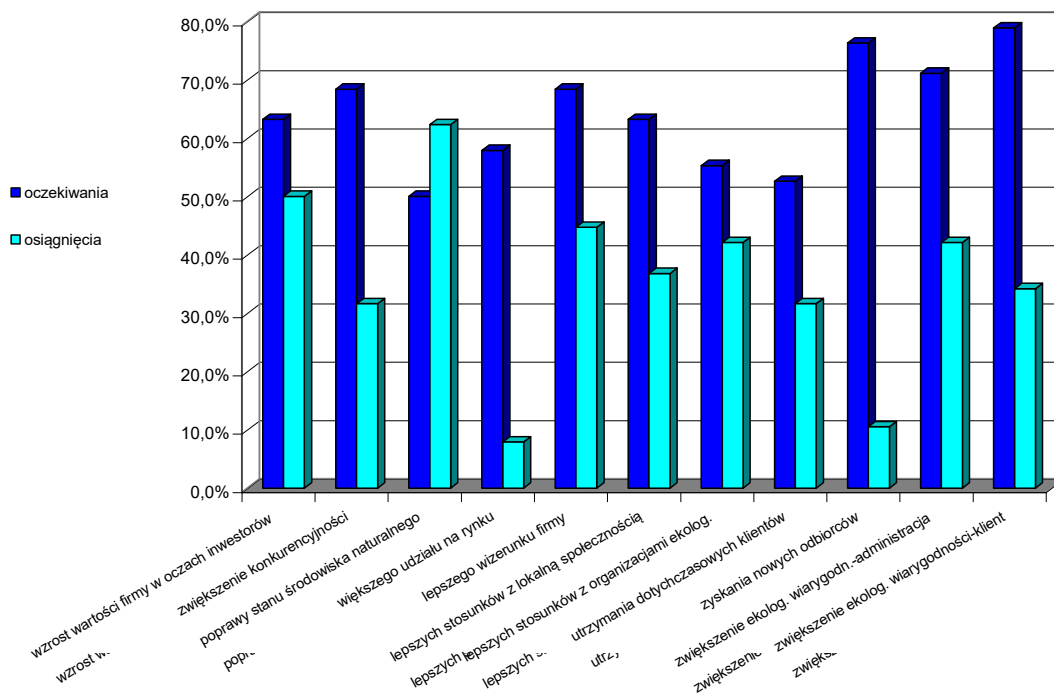
KORZYŚCI ZEWNĘTRZNE

Do korzyści wpływających na otoczenie przedsiębiorstwa zalicza się:

- podniesienie atrakcyjności w oczach inwestorów (akcjonariuszy),
- większa konkurencyjność na rynku wewnętrznym i zewnętrznym (dzięki pogłębieniu zaufania klientów i kooperantów),
- poprawa stanu środowiska naturalnego,
- powiększony udział na rynku, dzięki spełnieniu rynkowego wymogu „dbania o środowisko”,
- lepszy wizerunek firmy, co stanowi podstawę do skuteczniejszych negocjacji w biznesie,
- lepsze stosunki z lokalną społecznością,

- utrzymanie dotychczasowych klientów,
- zyskanie nowych odbiorców,
- zwiększenie ekologicznej wiarygodności firmy w oczach administracji samorządowej,
- zwiększenie ekologicznej wiarygodności firmy w oczach klientów.

Wśród korzyści zewnętrznych, jakie odnotowały polskie przedsiębiorstwa, należy wymienić poprawę stanu środowiska naturalnego (tak odpowiedziało 68,4% badanych). 78% badanych przedsiębiorstw oczekuje zwiększenia ekologicznej wiarygodności firmy w oczach klientów, natomiast 71,1% oczekuje zwiększenia ekologicznej wiarygodności firmy w oczach administracji samorządowej. Oczekiwane korzyści związane z pozyskaniem nowych odbiorców oraz zwiększeniem konkurencyjności firmy odnotowało 76,3% badanych. Korzyści zewnętrzne jakie przedsiębiorstwa osiągnęły lub spodziewają się osiągnąć po wdrożeniu SZŚ według ISO 14001 przedstawia rysunek 4.

Rysunek 4. Korzyści zewnętrzne wynikające z wdrożenia SZŚ według ISO 14001 w polskich przedsiębiorstwach

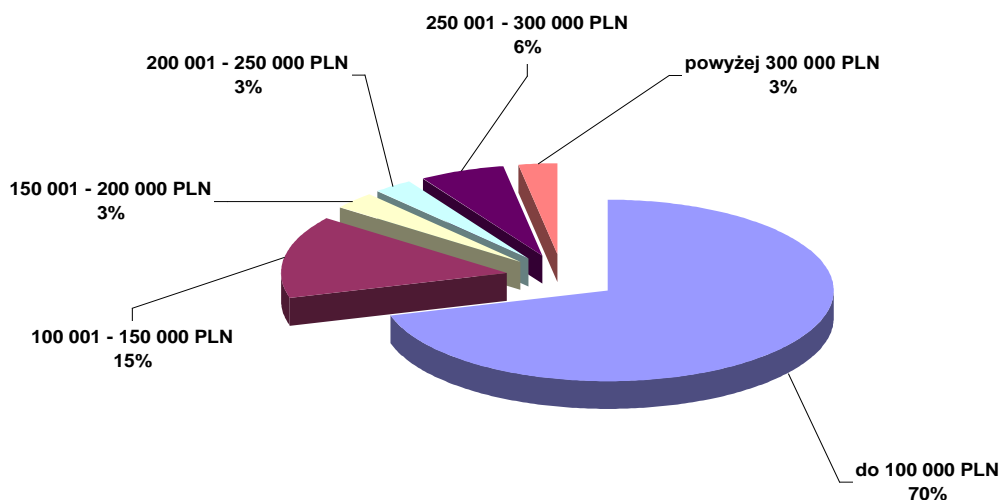
Wymienione korzyści, zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne mają swój wymiar finansowy oraz rodzaj skutki finansowe. Ich poziom, w wyniku przeprowadzenia stosownych badań, poprzedzony właściwą ewidencją kosztów i korzyści pozwala na podejmowanie trafnych decyzji przez zarząd organizacji. Wdrażanie systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 pociąga za sobą wysokie nakłady. Jednak w większości badanych przypadków nakłady proekologiczne były zaplanowane dużo wcześniej, zanim podjęto decyzję o wdrażaniu SZŚ według ISO 14001. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że korzyści wynikająca z wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego, zarówno wewnętrzne, bezpośrednio wpływające na działalność przedsiębiorstwa, jak i zewnętrzne, wpływające na jego otoczenie, mogą pokryć koszty poniesione na wdrażanie systemu.

Koszty wdrażania SZŚ

Tylko 63% badanych przedsiębiorstw twierdzi, że prowadzi rachunek kosztów i korzyści powstałych w wyniku wprowadzania systemu zarządzania środowiskowego. Koszty wdrażania dzielą na dwie główne grupy. Pierwszą grupę stanowią koszty bezpośrednio związane z procesem wdrażania systemu zarządzania środowiskowego. Są to:

- koszty szkoleń (m.in. szkolenia wstępne dotyczące SZŚ, szkolenia dla audytorów wewnętrznych, szkolenia dotyczące pisania dokumentacji),
- koszty związane z zatrudnieniem pełnomocnika (koszt wynagrodzenia, ubezpieczenia i świadczeń socjalnych),
- koszty związane z przeprowadzeniem wstępnego przeglądu środowiskowego (WPS) (nie jest on wymagany, ale zalecany przez normę, jednak prawie wszystkie przedsiębiorstwa przeprowadzają go),
- koszty związane z opracowaniem dokumentacji SZŚ (np. koszty sporządzenia księgi środowiskowej, procedur, instrukcji, koszty związane z prowadzeniem zapisów, rejestrów),
- koszty związane z prowadzeniem auditów wewnętrznych,
- koszty związane z przeglądem wykonywanym przez kierownictwo, obejmujące koszty dotyczące przygotowania informacji o funkcjonowaniu systemu i oddziaływaniu jednostki na środowisko,
- koszty certyfikacji.

Koszty bezpośrednio związane z wdrażaniem SZŚ według normy ISO 14001 przedstawia poniższy rysunek 5.

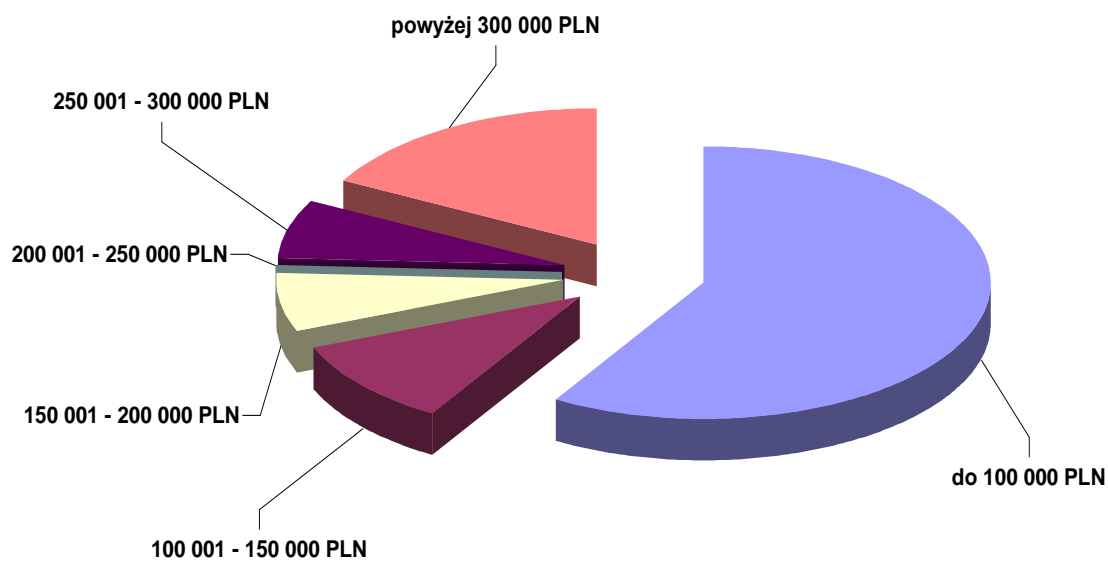

Rysunek 5. Koszty bezpośrednie wdrażania ŚZS według ISO 14001 w polskich przedsiębiorstwach

Drugą grupę kosztów stanowią koszty uważane za pośrednio związane z wdrażaniem systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO14001. Do tej grupy kosztów zalicza się:

- nakłady proekologiczne,
- koszty związane ze zmianą organizacji firmy (na przykład koszty związane z powołaniem przedstawiciela kierownictwa czy oddelegowaniem pracowników inżyniersko-technicznych do pełnienia funkcji specjalistów wydziałowych),
- koszty dokonania zmian konstrukcyjnych lub technologicznych na rzecz ograniczenia szkodliwego oddziaływania na środowisko,
- koszty eksploatacji zainstalowanych urządzeń, na przykład koszty mediów energetycznych, remontów i konserwacji, płac,
- nakłady na modernizację i inwestycje, na przykład koszty projektów technicznych, koszty dobrojenia w przyrządy pomiarowo-kontrolne i inne wyposażenie techniczne,
- wyposażenie i dostosowanie sal szkoleniowych,
- wydzielenie spółki z organizacji,
- opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska, kary za przekroczenia emisji, koszty związane z pomiarem emisji, czy przeprowadzeniem ocen oddziaływania na środowisko.

Koszty pośrednio związane z wdrażaniem SZŚ według ISO 14001 przedstawia rysunek 6.

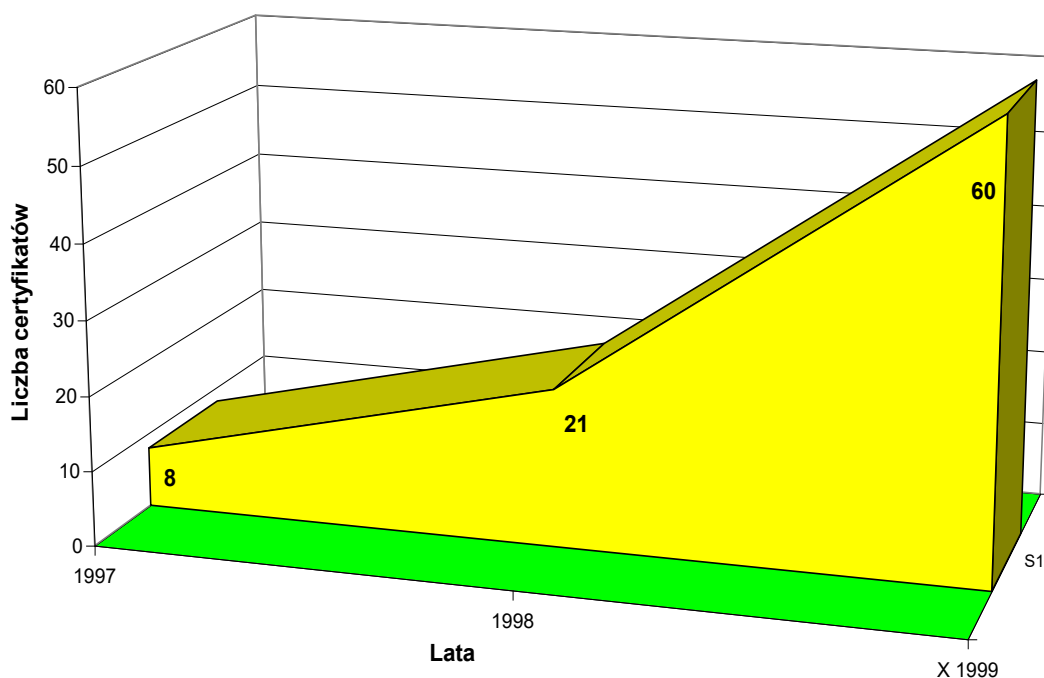
Rysunek 6. Koszty pośrednie wdrażania SZŚ według ISO 14001 w polskich przedsiębiorstwach

Przedsiębiorstwa posiadające wdrożony i certyfikowany SZŚ zadeklarowały, że najbardziej kosztownym elementem niezbędnym przy wdrożeniu SZŚ była certyfikacja systemu. W skali od 1 do 6 odpowiedź ta kształtuje się na poziomie 4,83 punktów. Ponadto kosztownym elementem jest konsulting (3,56) jak również prewencja przed wdrożeniem systemu i po jego wdrożeniu. Należy jednak zaznaczyć, że na podstawie wyników badań stwierdzono, że wysokie koszty usług konsultingowych zmniejszyły się w przeliczeniu na jednego pracownika w ogólnych kosztach wdrażania SZŚ. Profesjonalne doradztwo firm konsultingowych zmniejsza, a nawet eliminuje możliwość popełnienia wielu błędów związanych z wdrażaniem

SZŚ przez osoby odpowiedzialne za wdrożenie systemu. Dzięki temu zarówno czas, jak i koszty wdrażania ulegają zmniejszeniu.

Najwięcej kosztów w utrzymaniu systemu pochłaniają audyty kontrolne (3,63 punkty w skali od 1 do 6) oraz szkolenia załogi (3,06). Do kosztownych elementów należą również konsulting (2,79) oraz usuwanie niezgodności (2,59).

Organizacje nieprzyjazne środowisku są coraz częściej eliminowane przez społeczności lokalne i napotykać na poważne trudności ekonomiczne. Tak więc ochrona środowiska nie jest tylko dodatkowym kosztem, ale warunkiem rozwoju, a często przetrwania organizacji. O efektywności wdrażania systemu zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 może również świadczyć fakt, że liczba przedsiębiorstw wdrażających i certyfikujących ten system diametralnie wzrasta. Liczbę polskich przedsiębiorstw posiadających certyfikat funkcjonowania systemu zarządzania środowiskowego zgodnie z wymaganiami normy ISO 14001 w latach 1997 – 1999 przedstawia rysunek 7.

Rysunek 7. Liczba certyfikatów ISO 14001 w Polsce w latach 1997-1999

Alina Matuszak-Flejszman,
Katedra Ekonomiki Jakości, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu